

Versterkt & Verbindt

De kracht van mensen in de energietransitie

Whitepaper - juli 2020

www.diverz.info

De kracht van mensen in de energietransitie

Met deze paper geven wij inzicht in de energietransitie als sociaal vraagstuk, de kansen die er liggen voor de welzijnssector en de aanpak waarmee welzijnsorganisatie Diverz hier inhoud aan geeft.

De voorbereidingen van de energietransitie zijn in volle gang. Tussen 2021 en 2050 moeten ruim 13.000 buurten¹ van het aardgas af. Overheden zijn op alle niveaus intensief bezig met het opstellen van beleidsplannen. **Bewonersparticipatie** en **sociaal rechtvaardige transitie** zouden hierbij bovenaan moeten staan voor het welslagen van de transitie. Welzijnsorganisaties worden hier echter nog niet actief bij betrokken, terwijl dit juist sociale vraagstukken zijn. De sociaal werkers van welzijnsorganisaties, met name opbouwwerkers, weten wat er speelt in de wijken en kennen de buurtbewoners. Zij kunnen enerzijds helpen met het opzetten van duurzame initiatieven, bewustzijn creëren en anderzijds problemen rondom de energietransitie signaleren en agenderen.

¹ Planbureau voor de Leefomgeving (2019). Startanalyse voor aardgasvrije buurten. Geraadpleegd van: <https://themasites.pbl.nl/leidraad-warmte/2019/assets/pdf/pbl-2019-startanalyse-voor-aardgasvrije-buurten-v1-3790.pdf>

1. Waarom is de energietransitie een sociaal vraagstuk?

In het Klimaatakkoord staat omschreven dat er alleen draagvlak en acceptatie gerealiseerd kan worden als de besluitvorming van de overheid transparant is. Ook moeten de lusten en lasten eerlijk verdeeld worden, zowel op financieel, ruimtelijk en sociaal gebied. Verder is het bij de energietransitie cruciaal dat de burgers en bedrijven mogen meebeslissen over de aanpak. Dit is namelijk een voorwaarde voor veel mensen om mee te doen². Het is opvallend dat energiebesparing door beïnvloeding van gedrag nauwelijks beleidsaandacht krijgt, terwijl het energiegebruik mede afhankelijk is van leefgewoontes en voorkeuren van bewoners³. De focus ligt in de praktijk op techniek en middelen maar een verschuiving naar bewustwording en gedrag is hard nodig.

In ruim 800 wijken is er al wel sprake van bewonersparticipatie⁴. Hier is voldoende klimaatbewustzijn onder de buurtbewoners en ze komen zelf met duurzame initiatieven. Dit zijn over het algemeen wijken waarin de buurtbewoners goed bemiddeld zijn en weten hoe ze initiatieven op poten

moeten zetten. Verder zijn er in heel Nederland 27 wijken⁵ bezig waarin bewoners met de gemeente samenwerken om van het aardgas af te gaan.

In de wijken waarin de buurtbewoners minder te besteden hebben gebeurt er nog weinig en dit is een aanzienlijk groter aantal. In totaal zijn er meer dan 2,2 miljoen⁶ bewoonde sociale huurwoningen. Over het algemeen beschikken de bewoners van deze woningen over een kleinere portemonnee en liggen de prioriteiten niet op klimaatbewustzijn. Ze zitten niet te wachten op (kosten voor) de energietransitie. Maar voor juist deze groep is de urgentie om de energielasten te beteugelen hoog. Vaak wonen zij in huizen van woningcorporaties. Bij grote ingrepen, zoals het vervangen van aardgas voor elektriciteit, moeten woningcorporaties nog altijd **70 procent van de bewonersstemmen werven**. Anders gaat het niet door. Goede communicatie met buurtbewoners is dus belangrijk, zodat ze weten wat hen te wachten staat en ook inzien dat het nodig is.

2 Klimaatakkoord (28 jun 2019), "Bevordering draagvlak" (p. 216). Geraadpleegd van: <https://www.klimaatakkoord.nl/>

3 ECN, rapportage energiearmoede, januari 2017, ECN—17-002

4 Vlaar, P. (11 nov 2019) Energietransitie: Ertegenaan met opbouwwerk (p. 1). Geraadpleegd van: <https://krachtproef.org/>

5 Programma Aardgasvrije Wijken. Geraadpleegd op: <https://www.aardgasvrijewijken.nl/default.aspx>

6 CBS Statline (11 feb 2020) Voorraad woningen; eigendom, type verhuurder, bewoning regio. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82900NED/table?fromstatweb>

Implementatie van duurzaamheid in de levensstijl

Bovendien is 'toestemming krijgen' niet de enige uitdaging van de energietransitie. Zoals eerder genoemd zijn leefgewoontes van buurtbewoners belangrijk bij de implementatie van duurzaamheid. Dit is veel breder dan alleen van het gas af. Het milieu lijdt niet alleen door het teveel aan CO₂ in de atmosfeer. Maar ook door stikstof bodemvervuiling en microplastics. Ook hier kun je in je dagelijks leven wat tegen doen, denk aan: afval scheiden, gebruik van plastic verminderen of je tuin of balkon vergroenen. Uit onderzoek van Motivaction blijkt dat veel meer Nederlanders duurzamer willen leven, maar daar niet in slagen. Het vergt voorlichting, organisatievermogen en tijd om bewoners bij elkaar te brengen, hen te ondersteunen bij het inventariseren van eventuele dilemma's, elkaar te inspireren en samen collectieve oplossingen aan te gaan.

En dan is er nog de tussengroep. De groep kopers en huurders, (ca. 900.000 gezinnen⁸) die niet in een sociale huurwoning woont, maar wel moeite heeft met het betalen van woonlasten zoals de energierekening. Als de energierekening al een hoge kostenpost is, heeft deze groep ook weinig tot niets

te besteden op gebied van verduurzaming. Op deze manier worden deze mensen buitengesloten van de duurzame ontwikkelingen. Uiteindelijk krijgen zij hiervoor de rekening gepresenteerd, gezien de gas- en elektriciteitsrekeningen steeds hoger worden als je je huis niet goed hebt geïsoleerd. We kunnen in dat geval niet spreken van een sociaal rechtvaardige transitie. Het komt in deze huishoudens zelfs voordat mensen vanwege de hoge kosten de verwarming niet aanzetten. Dit wordt energiearmoede⁹ genoemd.

De energietransitie gaat dus niet alleen over techniek en economie maar heeft ook een groot sociaal aspect. Het verbinden met het sociaal domein is voor de hand liggend en biedt kansen. Samengevat bestaat het sociale vraagstuk van de energietransitie uit:

- Het creëren van draagvlak en acceptatie onder buurtbewoners voor duurzame oplossingen;
- Het implementeren van duurzaamheid in het dagelijks leven van de buurtbewoners;
- Ervoor zorgen dat buurtbewoners met een ander taalniveau en/of een laag inkomen mee kunnen doen met de energietransitie, zonder dat ze daar financiële nadelen van ondervinden en er zelfs financieel op vooruitgaan.

7 Milieucentraal (12 feb 2019), Miljoenen Nederlanders willen duurzamer leven maar slagen daar niet in. Geraadpleegd op: <https://www.milieucentraal.nl/persberichten/2019/miljoenen-nederlanders-willen-duurzamer-leven-maar-slagen-daar-niet-in/>

8 Planbureau voor de Leefomgeving, (11-12-2018). Meten met twee maten. Geraadpleegd van: <https://www.pbl.nl/publicaties/betaalbaarheid-energierekening-in-breder-perspectief>

9 Ringelberg, S. Stadszaken (18 nov 2019). 3 oplossingen voor energiearmoede. Geraadpleegd van: <https://www.stadszaken.nl/klimaat/energie/2467/3-oplossingen-voor-energiearmoede>

2. Waarom speelt welzijn een grote rol van betekenis in de energietransitie?

In slechts een klein deel van de wijken worden momenteel professionals uit de welzijnssector betrokken bij de energietransitie, terwijl het, zoals eerder omschreven, een sociaal vraagstuk is dat de komende jaren steeds actueler wordt. Juist de onderkant van de samenleving kan profiteren van verduurzaming, door het realiseren van een betere woning en lagere energielasten.

De energietransitie en klimaatadaptatie hebben impact op de sociale verhoudingen in de buurt. Er kan bijvoorbeeld maatschappelijke onrust ontstaan als de ene buurman flink wat energie bespaart doordat hij geld heeft om te isoleren, terwijl de andere buurman juist hogere energiekosten heeft omdat hij niet kan of niet weet hoe hij moet isoleren. Welzijnsorganisaties kunnen preventief reageren op deze mogelijke gevolgen en zo een grote bijdrage leveren aan de energietransitie. Hiervoor kunnen zij hun welzijnsprofessionals inzetten en vooral hun opbouwwerkers. Het voordeel van de inzet van bij de buurt bekende professionals is de laagdrempeligheid en het feit dat ze er nu en in de toekomst zijn. Ook is winst te behalen door de verbinding te leggen op het terrein van armoede. Daarnaast heeft sociaal werk, en meer specifiek welzijn, de plicht om mee te werken aan een sociaal rechtvaardige transitie. Voorkomen

moet worden dat de energietransitie gedomineerd wordt door hoogopgeleide bewoners die de wegen naar subsidies kennen.

De opbouwwerkers van welzijnsorganisaties hebben als taak buurtbewoners bij te staan als zij collectieve voorzieningen willen realiseren of problemen in de buurt willen oplossen. Zij verbinden buurtbewoners en instanties met elkaar, brengen talenten en drijfveren naar boven, versterken het zelfvertrouwen en versterken het eigenaarschap bij lokale vraagstukken¹⁰.

De sociaal werkers en specifiek de opbouwwerkers kunnen hun sterke eigenschappen, zoals verbinden van buurtbewoners en het naar boven brengen van drijfveren, inzetten voor het creëren van bewonersparticipatie, draagvlak en eigenaarschap omtrent de energietransitie. In eerste instantie kunnen zij bewoners informeren en empoweren:

- Verbetering van de leefsituatie;
- Verlagen van energielasten;
- Comfortverbetering van woningen;
- Collectieve aanpak waarvan de opbrengstten goede komen aan de buurt¹¹.

Verder is informatie en voorlichting geven belangrijk om duidelijk te maken hoe buurtbewoners moeten omgaan met nieuwe apparatuur zoals lage-temperatuur-verwarming en mechanische ventilatie. Dit zijn best ingewikkelde technieken en hiervoor schakelen welzijnsprofessionals inhoudelijke deskundigen in. De welzijnsprofessionals hebben door hun kennis van wijken, buurten en van sleutelfiguren toegang tot de bewoners die zij laagdrempelig kunnen verbinden met inhoudelijke deskundigen, zoals energiecoaches. Als niet wordt uitgelegd hoe de apparatuur werkt en buurtbewoners hierin niet worden begeleid, kan hun maandelijkse energierekening behoorlijk stijgen, met sociale ongelijkheid en gezondheidsaspecten als gevolg. Uit de praktijk weten we dat er buurtbewoners zijn die de mechanische ventilatie dichtplakken of nietweten hoe ze de verwarming lager moeten zetten en daarom de ramen opendoen. Op deze manier werkt de energietransitie averechts¹².

¹⁰ Vlaar, P. (11 nov 2019) Energietransitie: Ertegenaan met opbouwwerk (p. 1). Geraadpleegd van: <https://krachtproef.org/>

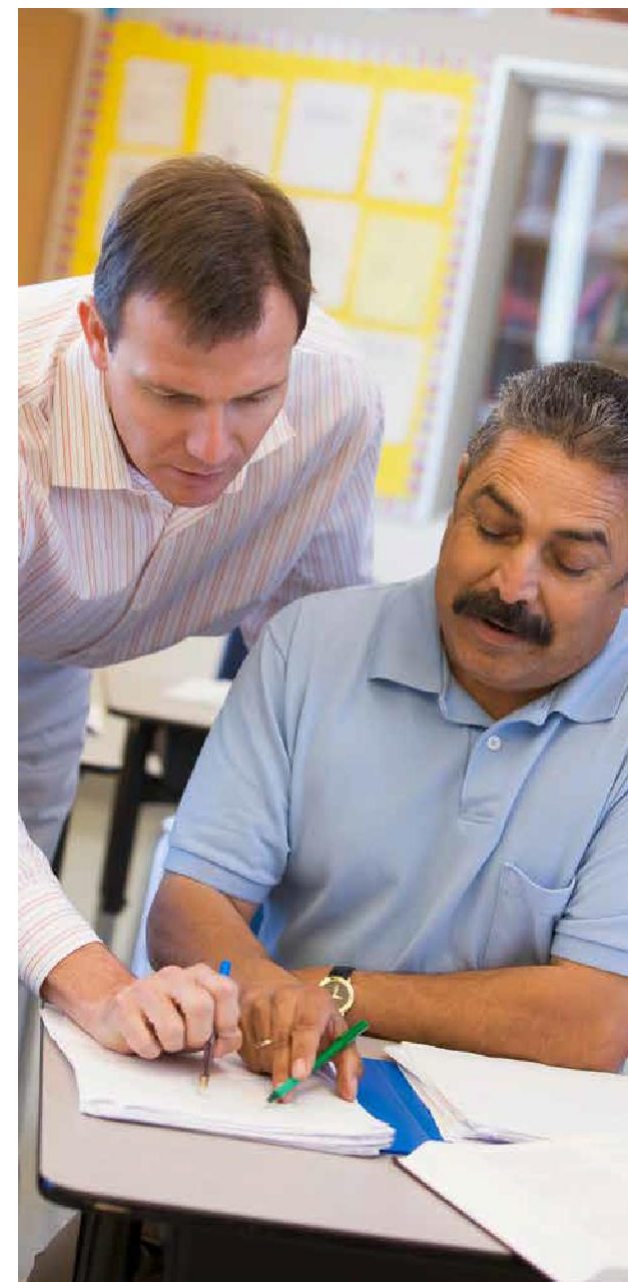
¹¹ Vlaar, P. (11 nov 2019) Energietransitie: Ertegenaan met opbouwwerk (p. 1). Geraadpleegd van: <https://krachtproef.org/>

¹² Persoonlijke communicatie met Energieambassadeur van Drechtse Stroom.

Naast het in gesprek gaan, zijn de volgende rollen voor welzijnsorganisaties weggelegd:

- 1. cultuurverandering entameren:** om buurtbewoners te motiveren, is het van belang klimaatbewustzijn te stimuleren. Welzijnsprofessionals doen dit met behulp van activiteiten, zoals samen de wijken vergroenen, campagnes om energieverbruik te verminderen en educatieve programma's. Het betrekken van buurtbewoners brengt sociale relaties tot stand en mobiliseert capaciteiten van bewoners. Bij succes heeft dat een olievlekwerking;
- 2. bewonersparticipatie initiëren, ondersteunen en faciliteren:** bewonersparticipatie¹³ is cruciaal voor de energietransitie. Het is een democratisch proces, waarin burgers mogen meebeslissen over de maatregelen. Opbouwwerkers brengen groepen bewoners samen en ondersteunen hen bij het verkrijgen van zeggenschap. Zij zorgen ervoor dat bewoners goed voorgelicht worden door inhoudelijke experts, zodat ze als gelijkwaardige partij mee kunnen beslissen bij de te nemen maatregelen;
- 3. sociale begeleiding in het transitieproces:** veel buurtbewoners kunnen de verduurzaming van hun woning niet betalen. Sommigen hebben nu al moeite hun energierekening te voldoen. Zij zullen een beroep doen op de sociale ondersteuning. De professionals in de welzijnssector zijn ervoor om dit vroeg te signaleren en hen in contact te brengen met de juiste instanties.

Samengevat: de energietransitie is een democratisch proces dat per wijk wordt doorgevoerd. Niet iedere bewoner zit hierop te wachten. Zeker niet de mensen die beschikken over een kleine portemonnee. Welzijnsorganisaties kennen veel bewoners van de wijken. Zij benaderen hen over de energietransitie en ondersteunen hen en wijzen de weg naar duurzame initiatieven zoals collectieve inkoop. Ook bieden zij sociale begeleiding als dat nodig is, zodat de energietransitie sociaal rechtvaardig wordt doorgevoerd. De transitie biedt een mooie hefboom om sociale verbanden in wijken weer nieuw leven in te blazen met behulp van collectieve oplossingen en combinaties van sociale en culturele arrangementen. Er is zodoende een grote rol voor de welzijnssector weggelegd omtrent de energietransitie. Dit biedt gemeente de kans ook op dit gebied een beroep te doen op hun welzijnsorganisatie. Bij welzijnsorganisatie Diverz uit Zwijndrecht hebben we al een begin gemaakt met een stapsgewijs programma rondom de energietransitie. De onderdelen waaruit dit programma bestaat, bespreken we in de volgende paragraaf.

¹³ Klimaatakkoord (28 jun 2019), "Bevordering draagvlak" (p. 216). Geraadpleegd van: <https://www.klimaatakkoord.nl/>

3. Welke aanpak heeft Diverz gekozen?

Welzijnsorganisatie Diverz uit Zwijndrecht heeft een duidelijke visie over de energietransitie in relatie tot welzijn. We zijn ervan overtuigd dat de kracht van mensen mogelijkheden biedt tot een beter leven en meer welzijn. Deze kracht stimuleren we op vele manieren door naast bewoners te staan en bij te dragen aan community building. Onze professionals en vrijwilligers bouwen dagelijks aan netwerken en relaties in de wijken. De energietransitie zien we als een sociale opgave en draagt bij aan sociale cohesie en leefbaarheid. Het kan het middel zijn om achter de voordeur te komen bij zorgmijders. En het heeft positieve impact op de gezondheid en armoede. De aanpak van Diverz met betrekking tot de energietransitie kenmerkt zich tot klein beginnen. Er is een stapsgewijs programma opgezet met als doel duurzaamheidsbewustzijn te laten groeien bij professionals in welzijn, zodat de energietransitie vorm krijgt. Alleen als zij zelf achter de energietransitie staan, kunnen zij deze maatschappelijke verandering goed overbrengen op buurtbewoners.

In 2018 en 2019 organiseerden onze sociaal werkers een aantal initiatieven met de energietransitie als thema. De inhoudelijke kennis is ingebracht door samenwerkingspartners met de juiste expertise in huis. Tijdens dergelijke activiteiten dragen zij hun kennis over aan de buurtbewoners en deelnemers van de activiteiten. Ook zetten we, waar mogelijk, vrijwilligers in.

Diverz' programma omtrent de energietransitie bestaat uit de volgende onderdelen:

- **Onderzoek naar duurzaamheidsbewustzijn en kennis onder onze buurtbewoners:** dit realiseerden we met behulp van een enquête en persoonlijke gesprekken. Op basis van de uitkomsten stelden we het activiteitenprogramma samen. Uit de enquête bleek onder andere dat de meeste buurtbewoners het belangrijk vinden dat de wereld leefbaar blijft voor hun kinderen en kleinkinderen.
- **Samenwerking aangaan:** we verbinden ons met partijen die meerwaarde bieden, waaronder de gemeente, woningcorporaties, sociale ondernemers, wijkteam en burgerinitiatieven. Het burgerinitiatief Drechtse Stroom stimuleert bijvoorbeeld energiebesparing onder onze buurtbewoners. En de woningcorporatie waarmee we samenwerken houdt ons op de hoogte van de bedoelde en onbedoelde effecten van de energietransitie. Samen bespreken en ontwikkelen we een aanpak voor de onbedoelde effecten. Verder lichten we de gemeente voortdurend in over al onze acties rondom de energietransitie. We bespreken hoe we vanuit de energietransitie kunnen bijdragen aan het Deltaplan Armoede.

Van een politieke partij in Zwijndrecht ontving **Diverz** een mooi compliment. Dit vanwege de georganiseerde activiteiten voor vrouwen met een migratieachtergrond of statushouders.

“Bijzonder is dat de energietransitie onderwerp van gesprek is en tot enthousiasme leidt. Deze manier, waarop het maatschappelijk vraagstuk van energietransitie en energiebesparing bij deze groep aan de orde wordt gesteld, verdient een groot compliment!”

- **Acties organiseren:** we hebben het thema energietransitie en duurzaamheid geïncorporeerd in onze reguliere activiteiten, waaronder in de vrouweninloop en de wijkkeukens. Onze professionals vertellen en discussiëren met de bezoekers over diverse onderwerpen op gebied van duurzaam leven, gezonde leefstijl en de energietransitie.

- **Innovatie:** dit is vooral gericht op de ontwikkeling van activiteiten en workshops. Hier zijn tot nu toe de volgende workshops uit voortgekomen:
  - o De toegankelijke, interactieve workshop Energie besparen voor laaggeletterden en anderstaligen.
  - o De workshop Onderhoudsarm en diervriendelijk vergroenen van de tuin of balkon.
  - o De workshop Vashion voor jongeren, waarbij recycling en upcycling centraal staan. Oude, onbruikbare producten worden vervaardigd tot mooie, eigentijdse kledingstukken. Thema's die o.a. aan de orde komen zijn de vervuilende aspecten van de mode-industrie.
  - o De workshop 'Koken op inductie' om bewoners kennis te laten maken met deze manier van koken. Dit doen we met hulp van vrijwilligers, in onze wijkkeukens.
- **Behoeftes signaleren op andere thema's:** een bijeffect van de energietransitie is dat er behoeftes van buurtbewoners aan het licht komen die niet zijn gerelateerd aan de energietransitie en duurzaamheid. Aan bewoners doen we voorstellen om, bijvoorbeeld ter bestrijding van eenzaamheid, deel te nemen aan onze activiteiten. De neveneffecten van de energietransitie kunnen leiden tot innovaties op andere thema's.
- **Duurzaamheidsambassadeurs benoemen:** onze professionals benaderen deelnemers en bezoekers van de activiteiten voor een rol van ambassadeur, als ze hiervoor openstaan. Ook benaderen ze buurtbewoners met een speciaal profiel. Denk aan een Somalische vrouw die goed Nederlands spreekt. Als duurzaamheidsambassadeur kan zij de Somaliërs binnen haar familie- en kennissenkring die geen Nederlands spreken, betrekken bij de energietransitie en hen adviseren. Op zo'n manier vindt verspreiding plaats.

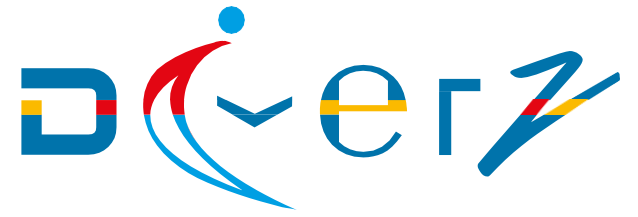

Wij denken graag met u mee!

Om meer te weten te komen over welke mogelijkheden er zijn, mail of bel ons. Ook voor vragen of suggesties voor samenwerking. Wij gaan graag met u in gesprek. Onze contactpersoon is André Lodder, energie opbouwwerker en bereikbaar via info@diverz.info of op 078 – 620 60 60.

www.diverz.info

Versterkt & Verbindt

www.diverz.info